

17.1.2025

EOAK/745/2024

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Anu Lempiäinen

MENETTELY ALAIKÄISEEN KOHDISTUVASSA TUTKINNASSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen menettelyä esitutkinnassa, jossa hänen 14-vuotiaan poikansa epäiltiin syyllistyneen rikolliseen tekoon.

Kantelija arvosteli poikansa noutamista koulusta kuulusteluun ja sitä, miten asiasta oli ilmoitettu huoltajille, pojan repussa olleiden esineiden poisottamista poliisilaitoksen turvatarkastuksessa, epäillyn oikeuksien ilmoittamista erityisesti puhelimen salasanan hankkimisen yhteydessä, puhelimeen tehtyä laite-etsintää, henkilötuntemerkkien ottamista sekä kuulustelun nauhoittamisen kieltämistä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen lausunto. Selvityksensä antoivat tutkinnanjohtaja, rikoskomisario A ja tutkijana asiassa toiminut vanhempi rikoskonstaapeli B.

Selvitykset ja lausunto toimitetaan kantelijalle tiedoksi ohessa.

3 RATKAISU

3.1 Alaikäisen noutaminen koulusta ja vanhempien informoiminen

3.1.1 Asiassa esitetty arvostelu

Kantelussa arvostellaan pojan noutoa koulusta kesken koulupäivän. Kantelun mukaan virkamiehet tunnisti poliisiksi virkamerkistä ja näkyvillä olleesta luotiliivistä. Pojalle ei kantelun mukaan ollut kerrottu noudon yhteydessä, mistä häntä epäillään ja miksi hänet viedään kuulusteluun.

Kantelussa arvosteltiin myös sitä, että huoltajille ilmoitettiin mahdollisuudesta osallistua pojan kuulusteluun hyvin myöhäisessä vaiheessa ennen kuulustelun alkamista.

3.1.2 Selvitysten sisältöä

Vanhempi rikoskonstaapeli B toteaa selvityksessään, että poika oli noudettu koulusta ruokatunnin aikana ja koululle oli menty siviilivaatteissa, voimankäyttövälineet ja virkamerkit vaatteiden alla piilossa. Virkamerkit olivat vanhempi rikoskonstaapeli B:n mukaan olleet esillä ainoastaan opettajien ja rehtorin huoneessa, jossa he olivat tavanneet pojan. Opettaja oli tuonut pojan rehtorin huoneeseen, jossa vanhempi rikoskonstaapeli B kertoo heidän esittäytyneen ja kertoneen, miksi he ovat tulleet noutamaan tätä koulusta. Pojalle oli selvityksen mukaan kerrottu mistä häntä epäillään ja mihin hänet viedään. Vanhempi rikoskonstaapeli B kertoo soittaneensa huoltajille tässä vaiheessa ja saaneensa isän tavoitettua.

Tutkinnanjohtaja, **rikoskomisario A:n** selvityksen mukaan hän oli tehnyt päätöksen pojan noutamisesta koulusta esitutkintaa varten. Päätös oli rikoskomisario A:n mukaan perustunut siihen, että muulla tavoin menettelemällä olisi ollut suuri vaara esitutinnan vaikeutumisesta. Jos poika olisi tullut aiemmin tietoiseksi esitutkinnasta, tämä olisi voinut ryhtyä hävittämään puhelimestaan rikoksen selvittämisen kannalta olennaista tietosisältöä tai hän olisi voinut olla yhteydessä muihin osallisiin, jotka asiasta kuultuaan olisivat voineet vaikuttaa hänen kertomukseensa tai hänen hallussaan olevaan todistusaineistoon. Rikoskomisario A:n mukaan poika oli tuossa vaiheessa ainoa tiedossa oleva epäilty, mutta tiedossa oli ollut, että epäiltyyn tekoon oli osallistunut useita henkilöitä. Lisäksi päätökseen vaikutti kyseessä olleen epäillyn rikoksen vakavuus ja siitä johtuen rikoksen korkea selvittämistänsä sekä se, että kuulustelulla ja pojan matkapuhelimen tiedoilla arvioitiin olevan keskeinen merkitys rikosasian selvittämisessä. Asiassa oli selvityksen mukaan harkittu myös kuulusteluun kutsumista tai kotoa noutoa, mutta näiden osalta esitutinnan vaikeutumisen riski olisi rikoskomisario A:n arvion mukaan ollut suurempi.

Rikoskomisario A:n selvityksen mukaan edellä mainituilla rikostutkinnallisilla perusteilla myöskään huoltajille ei ollut ilmoitettu noudosta ja kuulustelusta ennen kuin poika oli poliisin hallussa ja myös puhelin oli saatu poliisin haltuun. Selvityksen mukaan huoltajille kuitenkin ilmoitettiin kuulustelusta etukäteen ja toinen heistä oli paikalla kuulustelussa.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa lausunnossaan, että vaikka kyseessä on ollut alle 15-vuotias henkilö, niin esitutkintalain 6 luvun säännökset muun muassa noudosta ovat mahdolliset toteuttaa myös alle 15-vuotiaaseen. Poliisilaitoksen mukaan henkilön nouto koulusta on tässä tapauksessa ollut perusteltu toimenpide, ottaen huomioon rikoksen törkeys ja sotkemisvaara. Henkilöä on poliisilaitoksen mukaan myös voitu kuulustella ja ottaen huomioon rikoksen törkeys ja rikostutkinnalliset syyt, on kuulustelu poliisilaitoksen mukaan voitu suorittaa nopealla aikataululla ottaen huomioon myös sotkemisvaara. Poliisilaitos toteaa, että huoltajille on jouduttu ilmoittamaan kiireellisellä aikataululla mutta toinen huoltajista on ollut paikalla kuulustelussa.

3.1.3 Asian arviointi

Noutaminen koulusta

Lähtökohtia

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimuksen 37 artiklan b-kohdan mukaan lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa ja vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona.

Perustuslain 7 §:ssä on turvattu jokaisen oikeus vapauteen, jota ei saa keneltäkään riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Poliisilain 1 luvun 2 §:n mukaan poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta ja on syyntakeinen.

Esitutkintalain 3 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan, kun alle 15-vuotiaan epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon, toimitetaan tarvittaessa esitutkinta sen selvittämiseksi, onko 15 vuotta täyttänyt ollut osallisena teossa. Tällöin esitutkinnassa selvitetään kunkin epäillyn osalta 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetut seikat. Saman lainkohdan **2 momentin** mukaan alle 15-vuotiaan tekemäksi epäillyn rikollisen teon johdosta toimitetaan lisäksi tarvittaessa esitutkinta:

- 1) asianomistajan pyynnöstä teolla menetetyn omaisuuden saamiseksi takaisin tai hänen vahingonkorvausoikeutensa toteuttamiseksi;
- 2) menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi; tai
- 3) epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen tai muun epäillyn etuun liittyvän selvittämistarpeen vuoksi.

Lainkohtaa koskevan **lainvalmisteluaineiston (HE 222/2010 vp s. 180–181)** mukaan lähtökohtana olisi, että esitutkintaa ei toimiteta sellaisten tekojen osalta, joita tähän ikäryhmään kuuluvat tekevät. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tapauksista, joissa esitutkinta kuitenkin toimitetaan. Lasten kuulustelun osalta on esitöiden mukaan otettava huomioon lasten kohtelua esitutkinnassa koskevat säännökset (4 luvun 7 §). Korostunut merkitys olisi muillakin 4 luvussa säädetyillä esitutkintaperiaatteilla. Tähän liittyisi se, että ikäryhmään kuuluvien kohdalla sovellettaisiin myös epäillyn läsnäoloa koskevia 6 luvun säännöksiä, jotka mahdollistaisivat noudon, kiinniottamisen ja poistumisen estämisen.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä.

Esitutkintalain 4 luvun 4 §:n mukaan esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavia suhteessa selvitettävään rikokseen, selvitettävän asian selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden. (Suhteellisuusperiaate)

Esitutkintalain 4 luvun 5 §:n mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Esitutkintatoimenpiteellä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. (Vähimmän haitan periaate)

Esitutkintalain 4 luvun 6 §:n mukaan esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti. (Hienotunteisuusperiaate)

Esitutkintalain 6 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, jos on syytä olettaa, että henkilöltä saadaan selvitystä rikoksesta, tai jos hänen läsnäolonsa esitutkintatoimenpidettä suoritettaessa on muuten tarpeen rikoksen selvittämiseksi, hän on velvollinen kutsusta saapumaan kutsun esittäneen esitutkintaviranomaisen lähimpään tarkoitukseen sopivaan toimipaikkaan tai muun esitutkintaviranomaisen vastaavaan toimipaikkaan.

Tämän lainkohdan **esitöissä (HE 222/2010 vp s. 210)** korostetaan sitä, että lähtökohtaisesti 6 luvun säännöksiä sovellettaisiin kaikenikäisiin esitutkinnassa kuultaviin ja epäiltyjen osalta alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyyn. Tämä tarkoittaa sitä, että ääritapauksissa voidaan turvautua noutamiseen, kiinniottamiseen ja poistumisen estämiseen. Näin on tulkittu myös aiemman esitutkintalain 17–21 §:iä. Mitä nuoremasta henkilöstä on kysymys, sitä korostuneemman aseman saavat esitutkintaperiaatteet. Erityisesti suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. Luonnollisesti 6 luvun säännösten soveltamisen kannalta tärkeä olisi myös lasten kohtelua esitutkinnassa koskeva 4 luvun 7 §.

Esitutkintalain 6 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan, jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Rikoksesta epäilty voidaan noutaa ilman kutsuakin, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, että hän ei noudata kutsua, tai jos on syytä epäillä, että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.

Lainvalmisteluaineiston (HE 222/2010 vp s. 72–73) mukaan pakkokeinojen käyttömahdollisuuksien osalta epäselvyyttä on aiheutunut siitä, voidaanko niitä soveltaa ja miltä osin henkilöön, jonka epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon eli tehneen rikoksen alle 15-vuotiaana ja joka näin ollen ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan. Esitöissä viitataan oikeuskirjallisuuteen ja ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytäntöön, joissa on katsottu esitutkintalainsäädännön valmisteluasiakirjojen sekä esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen säännösten perusteella, että alle 15-vuotias voidaan ottaa epäillyn teon vuoksi kiinni ja noutaa esitutkintaan. Tämä liittyy siihen, että ikäryhmään kuuluvan teon johdosta voidaan suorittaa tutkinta, jolloin käytännössä esitutkintatoimenpiteenä tulee kysymykseen kuulustelu.

Esitöiden mukaan rikollisen teon tutkinnan edellytyksistä säädettäisiin jatkossa esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä. Kysymyksessä olisi esitutkinta. Esitutkintalain 6 luvun säännöksiä läsnäolosta esitutkinnassa sovellettaisiin myös rikollisesta teosta epäiltyyn, mikä ääritapauksissa mahdollistaisi noutamisen, kiinniottamisen ja poistumisen estämisen.

Esitöissä todetaan, että vapaudenriiston käyttämiseen lasten kohdalla on suhtauduttava kaikissa yhteyksissä erityisen pidättyväisesti, minkä tulee heijastua myös edellä jo viitattujen nouto- ja kiinniottamissäännösten soveltamisessa.

Esitöissä on katsottu mahdolliseksi käyttää turvaamistoimia kuten, takavarikkoa tai etsintää myös silloin, kun kysymys on alle 15-vuotiaaan tekemästä teosta ja rikoksen selvittämiseksi jopa salaisten pakkokeinojen käyttämisen on katsottu voivan tulla kyseeseen.

Esitutkintalain 6 luvun 5 §:ään on aiempaan esitutkintalakiin verrattuna tehty muutos. Siihen lisättiin rikollisesta teosta epäiltyä koskeva uusi virke: Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilty olisi erittäin painavista syistä velvollinen olemaan läsnä kerrallaan yli 12 tuntia ja enintään 24 tuntia.

Tämä alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä koskeva virke liittyy lain esitöiden (**HE 222/2010 vp s. 213**) mukaan siihen, että tällaista epäiltyä ei voitaisi uuden pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan pidättää. Yli 12 tunnin ja enintään 24 tunnin läsnäolovelvollisuus edellyttäisi erittäin painavia syitä, jotka voisivat olla ensinnäkin rikostutkinnallisia. Kysymyksessä saattaisi olla esimerkiksi vakava teko, jonka tutkinta (esimerkiksi muiden tekijöiden jäljille pääsemiseksi tai asian selvittämisen vaikeuttamisen estäminen) edellyttäisi rikollisesta teosta epäillyn läsnäoloa esitutkinnassa yli 12 tunnin. [...] Erittäin painavien syiden lisäksi on kiinnitettävä huomiota esitutkintaperiaatteisiin, kuten suhteellisuusperiaatteeseen, vähimmän haitan periaatteeseen, hienotunteisuusperiaatteeseen sekä lasten kohtelua esitutkinnassa koskeviin säännöksiin. Periaatteiden soveltaminen johtaisi sinällään jo siihen, että rikollisesta teosta epäiltyä ei pitäisi ylipäättään velvoittaa olemaan pitkää aikaa esitutkinnassa.

Kannanotot

Tässä asiassa on kysymys siitä, onko esitutkintaan noudossa menetelty lain- ja asianmukaisesti, kun 14-vuotias poika on haettu poliisilaitokselle kuulusteltavaksi koulusta ilman ennakkokutsua tai ennakoilmoittamista vanhemmille.

Esitutkintaan nouto on henkilön ihmis- ja perusoikeutena turvattuun vapauteen kohdistuva pakkokeino. Käsitykseni mukaan lasten vapaudenriistoon on edellä todettujen oikeusohjeiden mukaan suhtauduttava korostetun pidättyväisesti.

Esitutkintalain esitöiden mukaan lähtökohtana on, ettei alle 15-vuotiaiden tekemien rikollisten tekojen kohdalla suoriteta esitutkintaa, koska he eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin tarvittaessa suorittaa, jolloin esitutkintalain 4 luvun lasten kohtelua esitutkinnassa koskevilla säännöksillä ja esitutkintaperiaatteilla olisi korostunut merkitys. Mitä nuoremasta henkilöstä on kysymys, sitä korostuneemman aseman esitutkintaperiaatteet saavat.

Totean, että tärkein alaikäisten kohdalla huomioon otettava esitutkintaperiaate on suhteellisuusperiaate, jonka mukaan esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavia paitsi suhteessa selvittettävään rikokseen ja selvittämistarpeeseen niin myös muun ohella henkilön ikään.

Esitutkintaan noutoa säätelevät esitutkintalain 6 luvun 1 ja 2 §:t.

Lain valmisteluaineistossa todetaan, että ”lähtökohtaisesti” esitutkintalain 6 luvun säännökset koskevat kaikenikäisiä epäiltyjä, joten kiinniottaminen, nouto esitutkintaan ja poistumisen estäminen ovat mahdollisia myös alle 15-vuotiaiden kohdalla. Huomionarvoista on näkemykseni mukaan kuitenkin se, että lainvalmisteluaineistossa on korostettu tämän olevan mahdollista nimenomaan ääritilanteessa. Esitöissä todetaan myös, että vapaudenriiston käyttämiseen lasten kohdalla on suhtauduttava kaikissa yhteyksissä erityisen pidättyväisesti, minkä tulee heijastua nouto- ja kiinniottamissäännösten soveltamisessa.

Suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta lapsiin kohdistuvia esitutkintatoimenpiteitä harkittaessa tulee lapsen iän ohella ottaa huomioon epäillyn rikoksen tai rikollisen teon laatu ja törkeysaste.

Tässä tapauksessa on kysymys epäillyn törkeän ryöstön esitutkinnasta. Törkeän rikoksen selvittämisen intressi on luonnollisesti suuri. Yhteiskunnankin näkökulmasta on tärkeää, että poliisi voi suorittaa esitutkintaa mahdollisimman tehokkaasti.

Toisaalta tässä tapauksessa toimenpiteiden kohteena on kuitenkin 14-vuotias lapsi, joka ei ole vielä rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan ja joka näin ollen on ollut epäiltynä rikolliseen tekoon. Selvityksen mukaan poikaa ei ollut ennen noutoa kutsuttu kuulusteluun, vaan nouto tehtiin ennalta ilmoittamatta. Ilman ennakkokutsua tehtyä noutoa on perusteltu sillä, että on haluttu estää epäiltyjä sopimasta keskenään kertomuksistaan ja hävittämästä matkapuhelimissaan oletettavasti olevaa todistusaineistoa. Lain sanamuodon mukaan ilman kutsua tehdyn noudon edellytyksenä on se, että kyseessä on rikoksesta epäilty ja että rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Alle 15-vuotias ei voi olla rikoksesta epäilty eikä hänelle voi seurata rikollisesta teosta myöskään vankeutta. Toisaalta lain esitöiden mukaan noutoa koskevia säännöksiä voidaan soveltaa myös alle 15-vuotiaisiin. Esitöissä kuitenkin korostetaan kyseessä olevan näin nuorten lasten kohdalla äärimmäinen keino ja lisäksi, että esitutkintaperiaatteiden merkitys on korostunut.

Näkemykseni mukaan alle 15-vuotiaisiin ei voida kohdistaa pakkokeinoja samoin perustein kuin 15 vuotta täyttäneisiin, vaan käytettävien keinojen tulisi olla tilannekohtaisen harkinnan perusteella mahdollisimman lieviä ja vähän henkilöön puuttuvia. Alle 15-vuotiaisiin lapsiin kohdistettavien toimenpiteiden tarpeellisuus tulee harkita tarkasti ja pohtia voitaisiinko samaan päämäärään päästä lievemmin ja vähemmän henkilöön puuttuvien keinoin, kuten tässä tapauksessa esimerkiksi pelkästään takavarikoimalla puhelin. En kuitenkaan katso, että rikoskomisario A:n olisi tässä tapauksessa ylittänyt harkintavaltansa, kun hän päätti pojan noudosta, varsinkin, kun otetaan huomioon, että kyseessä on selvityksestä tarkemmin ilmi käyvästi ollut törkeä rikos ja oli syytä epäillä sotkemisvaaraa. Saatan kuitenkin hänen tietoonsa edellä esittämäni näkökohdat pakkokeinojen käytöstä, kun kyse on lapsista.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella minulla ei noudon käytännön toteuttamisen osalta koululla ole syytä epäillä menetellyn lainvastaisesti tai epäasianmukaisesti.

Vanhemmille ilmoittaminen

Esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan, jos kuulusteltava on alle 15-vuotias, hänen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä kuulustelussa.

Saman lainkohdan **3 momentin** mukaan tutkija voi kieltää laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta tai jos läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä.

Edelleen saman lainkohdan **4 momentin** mukaan, jos alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa on 3 momentin nojalla kielletty tai laillista edustajaa ei ole tavoitettu, muu epäillylle läheinen aikuinen saa olla läsnä kuulustelussa, jos läsnäolo on epäillyn edun mukaista ja jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta.

Esitutkintalain 7 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava 14 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuille läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen laillisille edustajille ja ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Saman lainkohdan **2 momentin** mukaan ilmoitusvelvollisuudesta ja tilaisuuden varaamisesta läsnäoloon voidaan poiketa vain, jos laillista edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai jos ilmoittaminen ja tilaisuuden varaaminen eivät ole rikostutkinnallisista syistä mahdollisia ja jos epäiltyä on rikoksen tai rikollisen teon selvittämiseksi viipymättä kuulusteltava.

Totean, että tässä tapauksessa kantelijalle oli ilmoitettu lapsensa kuulustelusta, ja hän oli ollut läsnä kuulustelussa. Asiassa ei tältä osin ole menetelty lainvastaisesti.

Korostan kuitenkin yleisesti, että alle 15-vuotiaiden lasten kohdalla huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan läsnäolo-oikeus kuulustelussa on vahva pääsääntö. Tätä korostaa sekin, että vanhemmillakin, 15–17-vuotiailla epäillyillä on tietyn edellytyksin oikeus saada laillisten edustajien sijaan joku muukin läheinen aikuinen mukaan kuulusteluun. Kuulustelutilanne voi jo sinällään olla lapselle ja nuorelle vaikea tilanne ja tukihenkilön läsnäolo tilanteessa voidaan arvioida sitä tärkeämmäksi mitä nuoremasta lapsesta on kysymys. Niinpä paitsi, että läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen laillisille edustajille on ilmoitettava kuulustelusta ja ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, niin tulisi huolehtia siitä, että alaikäisen edustajalla tai muulla läheisellä aikuisella on aito mahdollisuus osallistua kuulusteluun.

3.2 Puhelimen salasanan hankkiminen ja laite-etsintä

3.2.1 Asiassa esitetty arvostelu

Kantelun mukaan poliisi oli noudon yhteydessä koululla pyytänyt pojan puhelimen salasanaa, ja poika oli tämän pyynnöstä antanut. Tämän jälkeen poliisi oli ottanut puhelimen haltuunsa laite-etsintää varten. Pojalle oli kerrottu rikoksesta epäillyn oikeudet vasta sen jälkeen, kun hän oli kertonut puhelimensa salasanan. Kantelijan mukaan poliisi on edellä mainitulla menettelyllä rikkonut epäillyn oikeuksia. Kantelijan näkemyksen mukaan puhelimesta saadut tiedot tulisi edellä mainitun menettelyn johdosta asettaa hyödyntämiskieltoon.

3.2.2 Selvitysten sisältöä

Vanhempi rikoskonstaapeli B:n selvityksen mukaan pojan puhelin oli tarpeen saada poliisin haltuun laite-etsinnän suorittamiseksi. Hän kertoo pyytäneensä pojalta puhelinta koululla sen jälkeen, kun hän oli kertonut, kuka hän oli ja mistä on kyse. Poika oli antanut puhelimen. Vanhempi rikoskonstaapeli B oli selvityksensä mukaan kysynyt pojalta, haluaako hän antaa sen avauskoodin ja poika oli sen kertonut. Vanhempi rikoskonstaapeli B toteaa, ettei hän ollut ehtinyt lisätä, että koodin kertominen on vapaaehtoista, mutta puhelin tullaan joka tapauksessa tutkimaan ja koodin kertominen nopeuttaa asiaa.

Rikoskomisario A toteaa selvityksessään, että epäillylle ilmoitettiin hänen oikeuksistaan esitutkintalain 4 luvun 16 §:n edellyttämällä tavalla. Rikoskomisario A:n mukaan oikeuksista ilmoittaminen olisi voitu tehdä jo koululla, kun pojalle oli ilmoitettu hänen asemastaan asiassa. Tämä olisi kuitenkin pitkittänyt koululla vietettyä aikaa ja pojalle mahdollisesti aiheutuvan haitan minimoimiseksi oli rikoskomisario A:n mukaan tärkeää poistua koululta oppituntien vielä ollessa käynnissä. Rikoskomisario A toteaa, että joka tapauksessa oikeuksista oli ollut tarpeen ilmoittaa uudelleen ennen kuulustelua huoltajan läsnä ollessa.

Laite-etsintä tehtiin rikoskomisario A:n mukaan hänen päätöksellään ja siihen oli vankat perusteet. Hän katsoo päätöksenteossa sekä laite-etsinnässä menetellyn lainmukaisesti.

Rikoskomisario A toteaa vanhempi rikoskonstaapeli B:n selvitykseen viitaten, että parempi menettely olisi ollut kertoa pojalle hänen oikeudestaan olla myötävaikuttamatta asian selvittämiseen ja olla antamatta puhelimen koodia välittömästi rikosepäilystä kertomisen yhteydessä, ennen koodin pyytämistä. Rikoskomisario A:n katsoo kuitenkin, ettei tällä ole merkitystä menettelyn laillisuuden kannalta, koska laite-etsintä on pakkokeino, joka edellytysten täytyessä suoritetaan riippumatta laitteen haltijan suostumuksesta tai myötävaikutuksesta.

Rikoskomisario A:n mukaan suojakoodin kysyminen laite-etsinnän kohteelta on normaali menettelytapa, jolla pyritään toteuttamaan nimenomaan pakkokeinon kohteen oikeuksia. Rikoskomisario A toteaa, että poliisilla on kyvykkyys avata matkapuhelin myös ilman puhelimen suojakoodia, se on kuitenkin hitaampi menettely, joka johtaa tyypillisesti siihen, että puhelinta joudutaan pitämään etsinnän suorittamiseksi pitempään takavarikossa, mistä on haittaa puhelimen omistajalle.

Hyödyntämiskiellon osalta rikoskomisario A viittaa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:ään ja siihen, että lainkohta koskee tuomioistuinta. Rikoskomisario A:n näkemyksen mukaan asiassa ei ole hankittu todistusaineistoa lainvastaisesti, vaan laillisella pakkokeinolla, eikä pojan itsekriminointisuoja ole loukattu. Hankittu todistelu on rikoskomisario A:n mukaan ollut olemassa ja poliisin saatavilla riippumatta pojan omista toimista pakkokeinoa käytettäessä.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen lausunnon mukaan pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n mukaiset laite-etsinnän edellytykset ovat olleet olemassa eli laite-etsintä on voitu suorittaa. Poliisilaitos kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että rikollisesta teosta epäillylle olisi tullut ennen puhelimen avauskoodin pyytämistä kertoa, että hänen ei tarvitse myötävaikuttaa rikoksen selvittämistä.

Hyödyntämiskiellon osalta poliisilaitos katsoo, ettei todisteita ole hankittu lainvastaisesti siten, ettei niitä voitaisi mahdollisessa oikeudenkäynnissä ottaa huomioon. Poliisilaitos toteaa kuitenkin, että asia tulee jättää syyttäjän tai tuomioistuimen ratkaistavaksi.

3.2.3 Asian arviointi

Esitutkintalain 4 luvun 16 §:n mukaan, kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava epäillyn oikeuksista, kuten oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan laite-etsintä saadaan toimittaa, jos: 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvitetävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat; ja 2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin ei saa rikosasiassa hyödyntää 18 §:ssä säädetyn vaitiolo-oikeuden vastaisesti hankittua todistetta.

Saadun selvityksen perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, etteikö asiassa olisi ollut edellytykset laite-etsinnälle. Laite-etsintä on mahdollista tehdä myös ilman laitteen omistajan myötävaikuttamista. Saadun selvityksen mukaan pojalle oli lain edellyttämällä tavalla ilmoitettu epäillyn oikeuksista ennen kuulustelun alkamista.

Totean kuitenkin, että epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen olisi tullut ilmoittaa hänelle jo ennen puhelimen suojakoodin kysymistä. Pidän tätä laiminlyöntiä periaatteessa vakavana varsinkin, kun kysymys on ollut alle 15-vuotiaasta epäillystä, jolla ei ole ollut avustajaa eikä edes huoltaja ole ollut tuossa tilanteessa läsnä. Sanotulla laiminlyönnillä ei kuitenkaan tosiasiallisesti ole ollut merkitystä syyllisyyden selvittämisen kannalta, koska laite-etsintä olisi selvityksen mukaan pystytty suorittamaan ja suoritettu myös ilman suojakoodin paljastamista. Tähän nähden pidän riittävänä, että kiinnitän vastaisen varalle vanhempi rikoskonstaapeli B:n vakavaa huomiota edellä lausuttuun.

Totean vielä, että hyödyntämiskiellosta päättäminen kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan mahdollisessa oikeudenkäynnissä, eikä tätä kysymystä ole aihetta käsitellä tässä yhteydessä.

3.3 Kuulustelun äänittämisen kieltäminen

3.3.1 Asiassa esitetty arvostelu

Toisen kuulustelun alussa tutkinnanjohtaja oli antanut kantelijalle kirjallisen päätöksen, jossa kielletään muilta kuulustelussa läsnä olevilta henkilöiltä kuin poliisimiehiltä kuulustelutilanteen äänittäminen, videoiminen tai muunlainen taltioiminen. Kantelija pitää kieltoa perustuslain vastaisena. Kantelija viittaa oikeuskäytäntöön (KKO1990:36), jonka perusteella kuulustelun äänittäminen olisi sallittua silloin, kun samat asiat voidaan omin aistein kuulla ja äänitteen tallettajalla on oikeus olla paikalla (kuten hänellä huoltajan ominaisuudessa oli).

3.3.2 Selvitysten sisältöä

Kuulustelun tallentaminen asiassa - -/23-asiakirja

Asiakirjassa rikoskomisario A:n kieltää Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen Espoon pääpoliisiasemalla 10.3.2024 suoritettavassa rikollisesta teosta epäillyn [...] kuulustelussa muilta kuulustelussa läsnä olevilta henkilöiltä kuin poliisimiehiltä kuulustelutilanteen äänittämisen, videoimisen tai taltioimisen muulla tavalla.

Asiakirjassa todetaan, että esitutkinnassa tapahtuvan asian käsittely, kuten rikollisesta teosta epäillyn kuulustelu, ei ole julkista yleisölle. Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslain) 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan esitutkinta-aineisto ja siten myös kuulusteluaineista on esitutkinnan vireillä ollessa lähtökohtaisesti salaista. Esitutkintalain 4 luvun 15 §:n nojalla tämä aineisto voidaan pitää poliisin harkinnan mukaan salassa tutkinnan lopettamiseen saakka epäillyltäkin. Näin ollen äänittäminen ja muu tallentaminen kuulustelussa kielletään.

Asiakirjassa todetaan kiellolla suojattavan myös kuulusteluun osallistuvien virkamiesten perustuslain 10 §:ssä turvattua yksityisyyttä.

Edelleen asiakirjassa todetaan, että kuulustelutilanne taltioidaan poliisin toimesta. Tieto ääni- ja kuvatallenteesta annetaan asianosaisille luovuttamalla tallenne esitutkintaviranomaisen luona nähtäväksi siten kuin esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä ja 9 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään.

Rikoskomisario A:n selvityksen mukaan päätös kieltää kyseisen kuulustelun taltioiminen ennen kuulustelun alkua perustui poliisin tietoon tulleeseen epäilyyn siitä, että huoltajana kuulustelussa läsnä oleva kantelija yrittäisi tallentaa kuulustelun omalle laitteelle.

Rikoskomisario A viittaa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohtaan, esitutkintalain 4 luvun 15 §:ään ja 9 luvun 7 §:ään sekä ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytäntöön ja toteaa, ettei asianosaisjulkisuus itsessään anna asianosaiselle oikeutta tallentaa kuulustelun sisältöä omalle laitteelleen. Kuulustelun tallentamisesta muuten kuin poliisin toimesta voi rikoskomisario A:n mukaan katsoa olevan haittaa asian selvittämislle, koska asianosaisen hallussa olevan tallenteen levittämistä on mahdoton kontrolloida ja valvoa poliisin toimesta. Tallentaminen voidaan rikoskomisario A:n näkemyksen mukaan kieltää sen perusteella, että kieltä on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen edun eli rikosvastuun toteuttamisen ja esitutkinnan luotettavuuden turvaamiseksi.

Rikoskomisario A:n mukaan käsillä olevassa tilanteessa kuulustelu tallennettiin poliisin toimesta ja huoltajalla on oikeus tulla katsomaan kyseistä tallennetta esitutkintaviranomaisen luokse myös jälkikäteen. Kyseistä tallennetta ei kuitenkaan rikoskomisario A:n mukaan olisi luovutettu kantelijalle huomioiden siinä esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suoja.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan asiassa on tältä osin toimittu lainmukaisesti ja muutenkin asiallisesti.

3.3.3 Asian arviointi

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

Saman artiklan **kohdan 2** mukaan, koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Saman lainkohdan **2 momentin** mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskuntalakiin, rajoitusten tulee olla tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä sekä rajoitusperusteiden tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia (ks. muun muassa PeVM 25/1994 vp s. 4–5).

Asiassa on kysymys sananvapaudesta ja sen rajoittamisperusteista sekä oikeudesta osallistua oman ja alaikäisen lapsensa asian käsittelyyn poliisissa.

Oikeuskäytännön ja ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisukäytännön mukaan viranomaisen ei voi yleisesti kieltää kuultavaa tallentamasta kuulemista, jossa hän on läsnä asianosaisena ja voi tehdä tilanteesta havaintoja. Tällainen yleinen tallennuskielto rajoittaisi kuultavan sananvapautta. Kuultavan asiamiehellä, avustajalla tai tässä tapauksessa huoltajalla on lähtökohtaisesti sama oikeus tehdä tilanteesta havaintoja myös esimerkiksi tallentamalla kuulemistilaisuus. Tätä oikeutta voidaan kuitenkin rajoittaa lainmukaisilla perusteilla.

Pelkkä epäily siitä, että tiedot luovutettaisiin ulkopuolisille tai olisivat muutoin ulkopuolisten käytettävissä, ei käsitykseni mukaan riitä kiellon perustaksi. Joissain tilanteissa keskusteluissa voi kuitenkin tulla esille sellaisia salassa pidettäviä tietoja, joiden luovuttamista ulkopuolisille ja niiden käyttöä voidaan rajoittaa. Poliisi joutuu harkitsemaan tällaisessa tilanteessa tiedon luovuttamisen edellytykset esitutkintalain ja julkisuuslain perusteella.

Pelkästään se, että henkilö tallentaa käymäänsä keskustelua viranomaisen kanssa ei vielä merkitse sitä, että menettelyllä loukattaisiin viranomaisessa työskentelevien yksityisyyttä. Tälläkään perusteella viranomaisella ei ole oikeutta kieltää kuulustelutilanteen tallentamista, koska tallentaminen kohdistuu seikkoihin, joista kuultava voi kuulustelutilanteessa itse tehdä havaintoja.

Totean selvyyden vuoksi, että oikeus tallentaa kuulustelutilaisuutta ja tallenteen mahdollinen julkaiseminen ovat oikeudellisesti toisistaan erillisiä asioita. Tallenteen julkaiseminen esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla saattaa loukata osallistujien, kuten alaikäisen tai poliisin virkamiehen, yksityisyyttä siten, että julkaiseminen on rangaistavaa. Asian rikosoikeudellinen arviointi tulee kuitenkin tehtäväksi aina vasta jälkikäteen.

Esitutkintalain 9 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta-asiakirjojen julkisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Asianosaisjulkisuuden osalta sovelletaan, mitä tämän lain 4 luvun 15 §:ssä säädetään.

Esitutkintalain 4 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.

Saman pykälän **momentin 2** mukaan asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta ennen tutkinnan lopettamista, jos tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämiseksi. Edelleen **momentin 3** mukaan asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 6 a, 7 tai 7 a kohdassa tarkoitetuista tiedoista.

Pykälän **momentin 4** mukaan, kun harkitaan asianosaisen oikeutta saada tietoja tai sen rajoittamista, arvioinnissa on otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä. Pykälän **6 momentin** mukaan asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkinta-aineistosta sovelletaan muutoin, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Tiedon antamiseen ääni- ja kuvatallenteesta sovelletaan kuitenkin, mitä tämän lain 9 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään.

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat muun muassa poliisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain mukaan.

Näin ollen esitutkinnassa tapahtuva asian käsittely, kuten epäillyn kuulustelu, ei ole yleisölle julkista.

Julkisuuslain 11 §:n 1 momentin mukaan hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (*asianosainen*), on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Saman lainkohdan **2 momentin 2 kohdan** mukaan asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeutta esitutkinnassa ja poliisitutkinnassa esitettyyn tai laadittuun asiakirjaan ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiseksi.

Ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytännössä (OKV/603/1/2008) on katsottu vastaavanlaisessa tilanteessa, ettei epäillyllä ole ollut oikeutta tallentaa kuulustelua ilman kuulustelijan lupaa. Tallentamisen rajoitus perustui lakiin ja rajoittaminen oli välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden vuoksi ja rikollisuuden estämiseksi.

Saadun selvityksen perusteella katson, ettei rikoskomisario A ole ylittänyt harkintavaltaansa asiassa eikä rajoittanut kantelijan sananvapautta perustuslain tai ihmisoikeussopimuksen vastaisesti, kun hän on kieltänyt kantelijaa tallentamasta kuulustelua. Hänen päätöksellään on ollut hyväksyttävät perusteet, jotka ovat pohjautuneet hänen mainitsemiinsa säännöksiin. Lain mukaan esitutkintaviranomaisella on laaja harkintavalta päättää esitutkinta-aineiston julkisuudesta ja myös asianosaisjulkisuudesta esitutkinnan ollessa kesken.

Totean kuitenkin, että en katso rikoskomisario A:n esittäneen hyväksyttäviä perusteita sille näkemykselleen, että (pelkällä) kuulustelun taltioinnilla olisi loukattu kuulusteluun osallistuvien virkamiesten yksityisyyttä. Saatan käsitykseni rikoskomisario A:n tietoon.

3.4 Esineiden poisottaminen

3.4.1 Asiassa esitetty arvostelu

Kantelun mukaan poliisin noutaessa pojan kuulusteluun tällä oli repussa työkaluja. Työkalut oli otettu pois poliisilaitoksen turvatarkastuksessa. Poika ei ollut saanut kyseisiä tavaroita takaisin poliisilaitokselta lähtiessään.

3.4.2 Selvitysten sisältöä

Vanhempi rikoskonstaapeli B:n selvityksen mukaan poliisiasemalla on etuovien jälkeen turvatarkastus, jossa vartijat tutkivat asiakkaiden omaisuuden läpivalaisulaitteella. Selvityksen mukaan pojan repussa oli paljon metalliesineitä eri puolilla reppua. Vartijat olivat ottaneet pois muutamia esineitä, kuten monitoimityökalu ja ”ruuvari” sekä kaksi mutkalle taitettua ohutta sahanterää. Vartija oli ilmoittanut, että esineet saa tulla hakemaan asemalta poistuttaessa, koska niitä ei saa viedä pidemmälle aseman tiloihin.

Vanhempi rikoskonstaapeli B kertoo selvityksessään, että kuulustelun ja rekisteröinnin jälkeen hänen kollegansa oli saattanut pojan ulos asemalta. Kollega ei ollut tiennyt edellä mainituista turvatarkastukseen jääneistä esineistä, eikä poika ilmeisesti ollut muistanut niitä myöskään pyytää. Vanhempi rikoskonstaapeli B kertoo itsekin unohtaneensa esineet. Vanhempi rikoskonstaapeli B:n mukaan vartijat olivat myöhemmin kertoneet edellä mainittujen esineiden jääneen asemalle lojumaan. Vanhempi rikoskonstaapeli B oli ottanut esineet haltuun ja palauttanut ne pojalle seuraavan kuulustelun yhteydessä 10.2.2024.

Rikoskomisario A viittaa selvityksessään vanhempi rikoskonstaapeli B:n selvitykseen. Rikoskomisario A toteaa vanhempi rikoskonstaapeli B:n palauttaneen turvatarkastajille unohtuneen omaisuuden pojalle. Menettely on rikoskomisario A:n näkemyksen mukaan ollut käytännöllinen ja asianosaisen oikeuksien toteutumista palveleva, sillä turvatarkastajille olisi ollut haasteellista tavoittaa omaisuuden omistaja.

3.4.3 Asian arviointi

Poliisilain 3 luvun 1 §:n 1 momentin poliisilaitoksissa ja muissa poliisin toimitiloissa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi. Saman lainkohdan **3 momentin** mukaan turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat. Edelleen saman lainkohdan **4 momentin** mukaan turvatarkastuksen voi suorittaa poliisimies taikka muu poliisin palveluksessa oleva tai poliisin hyväksymä tähän tehtävään koulutettu henkilö (turvatarkastaja). Pykälän **5 momentin** mukaan turvatarkastus on suoritettava niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.

Poliisilain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan turvatarkastajalla on oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle taikka jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen.

Turvatarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin. Saman lainkohdan **2 momentin** mukaan, jos turvatarkastuksen perusteella tai muutoin on perusteltua syytä epäillä, että henkilöllä on mukanaan 1 momentissa tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi. Tällaisen tarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava.

Poliisilain 3 luvun 3 §:n mukaan turvatarkastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 2 §:ssä tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Pois otetut esineet ja aineet on, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle hänen poistuessaan poliisin toimitiloista.

Tapauksessa on arvosteltu sitä, ettei poika ollut saanut turvatarkastuksessa poisotettuja esineitä takaisin.

Saadun selvityksen mukaan vartijat olivat kertoneet pojalle, että turvatarkastukseen jääneen omaisuuden voi tulla noutamaan poliisilaitokselta pois lähtiessä. Poika ei ollut pois lähtiessä ilmeisesti pyytänyt esineitä takaisin eikä vanhempi rikoskonstaapeli B:n kollega, joka oli saattanut pojan ulos poliisiasemalta, ollut tiennyt esineistä. Esineet oli palautettu pojalle seuraavan kuulustelun yhteydessä.

Käytettävissäni olleen selvityksen perusteella katson, että kysymys näyttää olleen siitä, että tieto turvatarkastukseen jääneistä esineistä ei siirtynyt asianmukaisesti poliisilaitoksella. Totean, että esineiden palauttaminen poliisin toimitiloista poistuttaessa ei edellytä pyyntöä, vaan poliisin on huolehdittava, että omaisuus palautetaan. Tässäkin tapauksessa vanhempi rikoskonstaapeli B:llä näyttää olleen tiedossa, että omaisuutta jäi turvatarkastukseen. Hänen olisi tullut huolehtia siitä, että poika saa pois päästettäessä omaisuutensa takaisin, esimerkiksi muistuttamalla tästä kollegaansa. Saatan käsitykseni vanhempi rikoskonstaapeli B:n tietoon.

3.5 Henkilötuntemerkkien ottamien

3.5.1 Asiassa esitetty arvostelu

Kantelussa on arvosteltu henkilötuntemerkkien rekisteröintiä ja sitä, ettei huoltajat saaneet siitä ilmoitusta tai perusteluja.

3.5.2 Selvitysten sisältöä

Vanhempi rikoskonstaapeli B toteaa selvityksessään, että hän oli kuulustelun lopussa kertonut pojalle, että rekisteröinti tarkoittaa sormenjälkien, valokuvien ja DNA-näytteen taltioimista poliisin rekisteriin. Sosiaalitoimen edustaja oli selvityksen mukaan kertonut missä tapauksissa rekisteröinti poistetaan rekisteristä. Vanhempi rikoskonstaapeli B:n selvityksen mukaan isä oli mennyt odottamaan ulos, ja hän oli mennyt kollegansa kanssa suorittamaan pojan rekisteröinnin. Pojalta oli kysytty, haluaako hän pöytäkirjaa DNA-näytteen ottamisesta ja tämä ei ollut halunnut.

Rikoskomisario A:n selvityksessä todetaan, että hänen päätöksellään pojalta otettiin pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momentin ja 4 §:n 1 momentin mukaisesti henkilötuntemerkit sekä DNA-tunniste. Rikoskomisario A:n mukaan päätöksenteossa oli huomioitu myös suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate. Rikoskomisario A viittaa vanhempi rikoskonstaapeli B:n selvitykseen ja katsoo henkilötuntemerkkien ottamisessa menetellyn lain ja Poliisihallituksen asiaa koskevan ohjeistuksen mukaisesti.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan henkilötuntemerkkien ottamisesta, että alle 15-vuotiaskin on mahdollista rekisteröidä rikoksesta. Alaikäisen rekisteröinnissä on poliisilaitoksen mukaan käytettävä tarpeellisuusharkintaa. Poliisilaitos toteaa, että rekisteröinti on syytä suorittaa ainakin niissä tapauksissa, joissa alle 15-vuotiasta epäillään törkeästä rikoksesta. Tässä tapauksessa rekisteröinti on poliisilaitoksen mukaan voitu suorittaa, koska asiassa epäillään törkeää ryöstöä. Poliisilaitos viittaa vanhempi rikoskonstaapeli B:n selvitykseen, jossa on tuotu esiin rekisteröintiin liittyviä seikkoja ja sosiaali- ja oikeusedustuksen edustajan kommentit liittyen rekisteritietojen poistamiseen.

3.5.3 Asian arviointi

Pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa rikoksesta epäilystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä, toisen tässä laissa tarkoitetun pakkokeinon käyttämistä ja rikoksentekijöiden rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja hajunäytteen, kasvo- ja valokuvan sekä tuntemerkitiedot (henkilötuntemerkit).

Pakkokeinolain 9 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta epäilylle saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

Pakkokeinolain 8 luvun 33 § koskee henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamista. Kyseisen lainkohdan **1 momentin** mukaan henkilöön kohdistuvasta etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisimies saa kuitenkin ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa etsinnän, jonka tarkoituksena on sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verekseltään, jos etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä tai jos kysymys on 9 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitetusta henkilönkatsastuksesta. Muuten etsinnästä on soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 6, 13 ja 19 §:ssä säädetään. Nämä mainitut pykälät koskevat kotietsintää.

Pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan kotietsintää aloitettaessa on paikalla olevalle 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulle henkilölle kerrottava etsinnän tarkoitus ja annettava etsintäpäätöksen jäljennös. Jos kirjallista etsintäpäätöstä ei vielä ole, hänelle on ilmoitettava oikeudesta saada pyynnöstä päätöksen jäljennös. Lisäksi hänelle on ilmoitettava [...] 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös.

Pakkokeinolain 11 luvun 1 b §:n mukaan alle 15-vuotiaana tehdyksi epäillyn esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä tarkoitetun rikollisen teon johdosta saadaan rikollisesta teosta epäilty ottaa kiinni tai käyttää tämän lain 4 tai 6–10 luvussa tarkoitettua pakkokeinoa kyseisen pakkokeinon käyttöä koskevien edellytysten täytyessä.

Rikoskomisario A:n selvityksessään mainitsema **Poliisihallituksen ohje** on Henkilötuntomerkkien, jalkineenjälkien ja DNA-tunnisteiden ottaminen, tallentaminen ja poistaminen (POL-2021-8411, 13.7.2022). Ohjeen kohdassa 3.2 aloitettaessa henkilön rekisteröintiä hänelle on kerrottava rekisteröinnin perusteet, henkilötuntomerkkien käyttötarkoitus ja menettely tietojenpoistamisessa. Rekisteröitävälle tehtävät ilmoitukset on tarvittaessa annettava myös kirjallisesti, jos rekisteröitävä näin pyytää. Alle 15-vuotiaan rekisteröinnistä ja sen perusteista on tehtävä ilmoitus myös huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Tässä tapauksessa on saadun selvityksen mukaan pojalta otettu tutkinnanjohtajan päätöksellä henkilötuntomerkit sekä DNA-tunniste ja talletettu ne poliisin rekistereihin. Selvityksen mukaan menettely on selostettu kuulustelutilaisuuden päätteeksi kohteena olleelle pojalle ja paikalla huoltajan ominaisuudessa olleelle kantelijalle suullisesti. Saadun selvityksen perusteella jää kuitenkin epäselväksi oliko henkilönkatsastuksesta kuulusteluajankohtana olemassa kirjallista päätöstä, joka olisi voitu antaa pojalle tai hänen huoltajalleen ja jos ei ollut, niin oliko pojalle ja kantelijalle ilmoitettu oikeudesta pyynnöstä saada jäljennös päätöksestä. Saadun selvityksen mukaan DNA-näytteen ottamisesta oli tarjottu pöytäkirjaa pojalle, mutta hän ei ollut sitä halunnut. Kantelusta tai selvityksistä ei myöskään käy ilmi oliko kantelija pyytänyt saada päätöstä tai pöytäkirjaa itselleen.

Korostan kuitenkin, että pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n 1 momentin menettelyt on kirjoitettu velvoittavaan muotoon. Näin ollen viranomaisen velvollisuus on huolehtia siitä, että menettelyn kohteelle kerrotaan vaaditut seikat ja annetaan lain edellyttämät asiakirjat. Saatan käsitykseni vanhempi rikoskonstaapeli B:n tietoon.

4 TOIMENPITEET

Saatan vastaisen varalle vanhempi rikoskonstaapeli B:n tietoon edellä kohdissa 3.2.3, 3.4.3 ja 3.5.3 esittämäni käsitykset.

Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan rikoskomisario A:n tietoon kohdissa 3.1.3 ja 3.3.3 esittämäni näkökohdat ja käsityksen.

Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä tiedoksi myös Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselle.